

La cogullada (*Galerida cristata*)

(ALDC, VII, 1592. La cogullada)

La *cogullada* (s. XVI) és un “ocell de la família dels alàudids, d’uns 17 centímetres de llargada, amb un plomall al cap del mateix color terrós que la resta del plomatge (*Galerida cristata*)” (DIEC); l’espècie més estesa en el domini és la *Galerida theklae* (Aguiló/Mestre, 2017: 230-231 [mapa 94]), mentre que la *Galerida cristata* se centra en el cat. sept. La vocal inicial alterna amb *u*, *cugullada*: una *i* altra forma són der. de *cogulla/cugulla*, del llat. tardà CŪCULLA ‘caputxa’ (m. CŪCULLUS), arribat al cat. per via mig sàvia, probable manlleu al gà·lic (per a la metàfora, veg. el gr. *koridos/koridalos*, der. de *korys* ‘monyo’); var. *cugüiada* 24, 26, 30-32, 34, 39, 42, 44-47, 50, 55, 78/*cugaiada* 31, 36, 37, 43, 45, amb iodització *i*, en el darrer cas, amb dissimilació *i/o* centralització de *u*; *cuallada* 3, 5, homonimitzat el primer element amb *cua*, i *cugallarga* 12, amb *cuga* i amb el *f.* de *llarg*, encara que la llargària de la *cua* no en sigui una característica destacada (homonimització formal) (veg. PALDC, VI, mapa 918). Entre les altres nombroses var. cal citar: *a*) amb *-l-* intervocàlica: *cugulada* 1, que deu la *l* en comptes de la [ʎ] a una atracció de *cugul* 33, que pròpiament és el nom antic del cucut (cf. mapa 1047); *cogullà* 125, 142, 144, 150-154, 157, 166, 185/*cugullà* 131, 137, 148, 155, 158, 166/*cagullà* 165, reducció de *cagullada* 115, 127, amb centralització de *o*, i *cugallada* 61, 67, metàtesi de l’anterior afavorida per l’atracció de *cuga*; *cragullada* 25, potser homonimitzat formalment amb *c[a]ra*; *b*) amb equivalència acústica *-[g]- > -[b]-, -[v]-*: *cu[b]ullà* 138, 149 (*cu[b]ullà del topet* 149)/*cu[v]ullà* 182, *co[v]ullà* 178, reduccions de *co[b]ullada* 108/*co[v]ullada*; *ca[b]ullà* 160, amb

centralització de *o*; *cu[b]illà* 132/*co[b]illà* 134; *cu[b]aiada* 59, amb iodització (cf. més amunt); *c*) amb velar sorda, [koku]-, [kuku]-: *cocullada* 91, 133, 143/*cucullada*, per assimilació de la segona velar a la primera (cf. *cucuiua* ‘penitent’); *cucuiada* 20, 54, 56, 60, 73-75, 80-82/*cucaiada* 77, amb iodització explicable a partir d’una var. del llat. vg. *CUCULLIATA (cf. *cogu[χ]ada* 190); *cucurullada* 86/*cocurullada* 124, ajudant-hi factors onomatopeics; *d*) amb caiguda de la *-g-* intervocàlica: *coüllà* 167 (< *cogullà*); *caüllà*, amb diferenciació [ou] > [au] o [aw] 169, 170, 172, 173 (< *cagullà); *cullà* (< *cuullà < *cugullà).

Finalment, l’afinitat amb una altra alàudida (terrejant, color bru, cant aflautat) (veg. mapa 1044) justifica la presència de la var. assimilada *turrola* 70 (< *terrola*, der. de *terra* < TĒRRA), sovint amb un determinant relatiu al plomall del cap: *turrola carputxina* 71, *turrola caraputxuda* 70, amb complements que són der. de *caraputxa*, metàtesi de *caperutxa*, probablement de l’it. *caperuccia* (Gomez Gane, 2012: 168); *terrol·la capelluda* 83, el primer element amb geminació expressiva i el segon, compost de *capell* (< llat. vg. CAPPELLUS) i el suf. *-ut, -uda* (< -UTU, -UTA), com *banyut, barbut* (cf. llat. *galerita*, der. de *galerus* ‘cobrecap’) o, per metonímia, *caraputxot* 72, *capurxet* 88, amb els suf. *-ot* i *-et* (aquell, potser també dim.); per als noms balears, veg. Aguiló/Mestre, 2017: 230-231 (mapa 94).

Des d’una dimensió territorial constatem el caràcter pancatalà de *cogullada*, amb les seves nombroses var. formals, només interrompudes molt localment per la *terrola*, espècie afí.

L’únic mot normatiu és *cogullada*, des del DOrt, 1917.